

KUKLA PARADI, YAXUD NAĞILLARIN GERÇƏKLIYI

"Aşiq tayyaracik"
DENIS QONBOLLIN

Kukla büt və mərasim, eyni zamanda əyləncə elementi missiyasını yerinə yetirəndən sonra yeni estetik funksiyaya qədəm qoydu. Kuklanın taleyi və təyinatı onun çoxsaylı növ və formalarını meydana gətirdi. Lakin elə kuklalar var ki, onların funksionallığı və praktiki cəhətdən yararlılığı əhəmiyyət kəsb etmir: onlar özlərində formaların dərin mənasını, gözəlliyini və ifadəliliyini daşıyaraq yüksək sənət qanunları ilə yaşayırlar. Belə kuklalar əsl sənət nümunələridirlər – düşünülərək və yalnız bir nüsxədə hazırlanırlar. Eynilə rəngkarlıq və musiqi əsərləri kimi. Ən əsası isə onların təbiəti bədii obrazla "yoğrulub".

MÜƏLLİF KUKLASI NƏDİR?

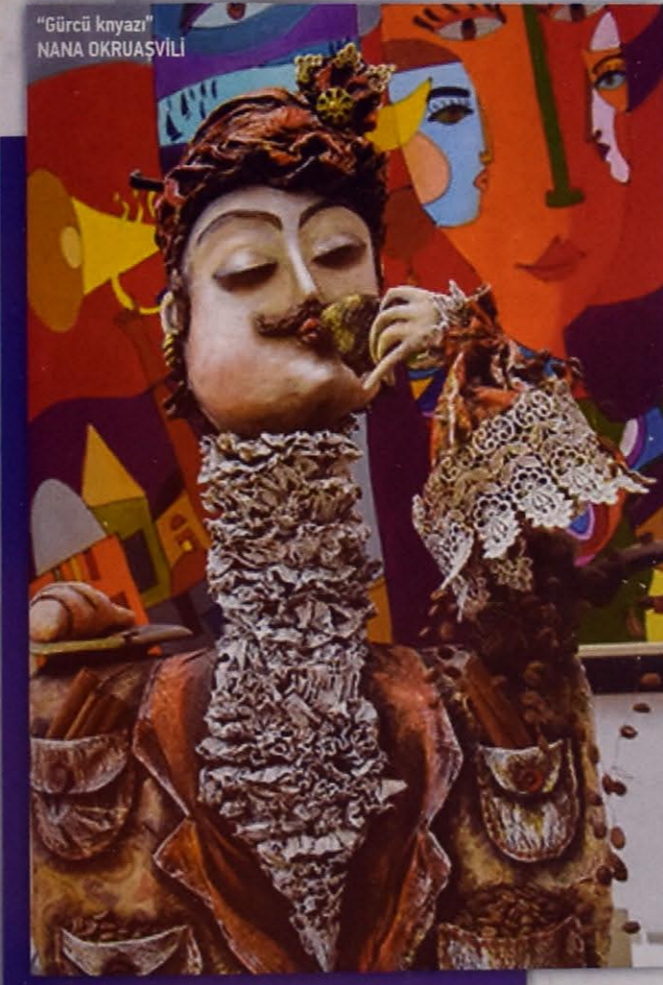
Məhz bədii müəllif yaradıcılığının təzahürü olan belə nümunələr kuklanın yeri və rolu haqqındakı oturuşmuş təsəvvürü genişləndirməyə qadirdir. XX əsrin ortalarında, başqa sözlə, yeni texnologiyalar və incəsənət növlərinin sintezi əsrinə sənət dünyasında yeni, qəribə və sirlə janr meydana gəlir – bədii kukla.

Bu əsərlər yalnız seyr etmək üçündür. Və bir çox hallarda özünün qeyri-oyuncaq mahiyyətinin dərinliyi ilə heyranlıq və heyrat doğurur. Müasir dövrdə incəsənətin bu növü tamamilə formalaşmış, özünün istiqamətlərini və cərəyanlarını əldə edib, hətta klassiklərini və avangardlarını müəyyənləşdirib. Müəllif kuklası ədəbi ölgün emalatxanadır. Burada ən qeyri-adi, heyratamiz obrazlar ərsəyə gəlir. Kukla insanın surəti, oxşarı olmaqla kifayətlənir, onun təbiətində insanın ağına belə gəlməyən ba-

carlıqlar var. Çağdaş kuklaçılar artıq elə əsərlər yaradırlar ki, onları kukla adlandırmamağa adamin dili gəlmişdir. Baxmayaraq ki kukla texnologiyası üzrə hazırlanıblar. Belə yaradıcılıq təzahürləri daha çox fiqur, obyekt adlana bilər, çünki butaforiyadan, kiçikhəcmli və ya libaslı heykəlcik anlamından uzaqdırlar. Hər bir müəllif kuklası rəssamdan gərgin əmək, təxəyyül pərvazı ilə yanaşı, həm də sənəballı heykəltərəş ustalığı, anatomik biliklər və böyük səbir tələb edən təkrarsız sənət əsəridir. Müəllif kuklalarının unikallığı birca nüsxədə hazırlanması ilə məhdudlaşmır – bu əsərlər rəssamın ruhunun bir hissəsini özündə yaşadaraq sənət nümunəsi hüququ qazanır. Son illər müəllif kuklaları təkcə kolleksiyaçılar arasında deyil, sənətsünaslar, interyer və geyim dizaynerləri və hətta memarlar arasında böyük tələbat doğurub. Hər hansı interyerdə müəllif kuklasının olması təqdirəlayiq tərzdən və nəfis zövqdən xəbər verən əlamət kimi qiymətləndirilir.

KUKLALAR DANIŞANDA...

Bu, bir ayrı kukla sərgisi idi. O dərəcədə fərqli idi ki, ekspozisiya zallarını üç dəfə ziyarət etdim. Sərgidən xəbəri olanlar deyə bilərlər ki, nümayişlənən əsərlərin miqyasının böyük-

"Gürcü knyazi"
NANA OKRUASVILI

"Ədalət ilahəsi"
ŞAHİN ƏLİBƏYLİ

lüyü (400 ədəd) buna şərait yaradıb. Əlbəttə, kəmiyyət kiçik, əhəmiyyətsiz amil deyil. Amma keyfiyyətin önəminin yanında ən böyük kəmiyyət belə nüfuzsuz olur. 32 Gürcüstan rəssamının 300 və tanınmış kuklaçılarımızla bərabər, Dilərə Atakışiyevanın rəhbərlik etdiyi "D`Art" studiyasının iştirakçılarını təmsil edən 20 Azərbaycan rəssamının 100 ədəd əsərindən ibarət "Mələyin qanadları altında" adlı kukla sərgisi ilayrici ərəfəsində, başqa sözlə, hər kəsin fərqli təəssüratlar intizarında olduğu zaman kəsiyində əsl möcüzə bayramı müjdəçisinə çevrildi. Başər tarixində kuklanın özünün ayrıca tarixi var. O sanki hər zaman insanın yanında olmağa can atıb, ya da bu istək qarşılıqlı olub – sakral yükün teatr elementi, daha sonra əyləncə vasitəsi və nəhayət müəllif kuklası olaraq yüksək sənət nümunəsi kimi zəngin yol keçən kuklalar bütün təyinatlarında diqqət mərkəzində olublar. Haqqında bəhs etdiyimiz sərgi kukla sənətinin bütün mərhələlərinin layiqli ehtivası idi desək, yanlışdır. Dekabrın 15-dən 30-dək kukla yaradıcılığı paytaxtımızda sanki parada çıxmışdı – "Mələyin qanadları altında" adlı sərgi məhz belə təəssürat doğurdu. Həqiqətən də, bu sərgini müəllif kuklası sərgiləri sırasında ən parlaqlarından biri hesab etmək olar – burdakı 400 əsərin istisnasız olaraq hər biri – bədii kuklalar, suvenirilər, oyuncaqlar, marionetlər, etnoqrafik kuklalar

"Aytutan"
PƏRVİZ HÜSEYNOV VƏ
İRİNA QUNDORİNA

"Qoca kişi"
MƏRYƏM ŞVELİDZE

"Nargila"
FƏRƏH ƏLİYEVA

"Bakıdan olan azərbaycanlı qadınlar"
ASMAT SAGİRİDZE

"Uçuş"
MƏRYƏM ŞVELİDZE

LAYİQLİ TÖHFƏ

Layihənin rəhbərləri ölkəmizdə "KUKLA" Art-qalereyasının təsisçisi Lələ Kazımova, Gürcüstanın Kukla Sənəti Beynəlxalq Mərkəzinin direktoru Nana Okruaşvili və Muzey Mərkəzinin direktoru Li-ana Vəzirovanın səyləri sayəsində bir araya toplaşan kuklalar və onları seyr etməyə gəlmiş sənətsevərlər özlərini tamamilə rahat, doğma dairədəki kimi hiss edirdilər. Əlbəttə, bu xoş əhvalın, ürəkaçan ovqatın sirayətədiçi gücə malik olmasına bayram ərafəsi kimi ən duyğusal dövrün təsiri şübhəsizdir. İnsanın belə bir əsrarəngiz zaman parçasında sənət və ictimai-siyasi yükü ("Mələyin qanadları altında" sərgisi eyni zamanda Azərbaycanla Gürcüstanla arasında diplomatik əlaqələrin qurulmasının 25 illiyinə layiqli töhfə kimi də tarixə düşdü) tən-bərabər tərəzidə olan bu cür tədbirə gəlib törənin yalnız adının bu ovqatla səsleşmədiyini, təsirinin o əhvalla tamamilə hamaşığı olduğunu dərhal hiss etməsi necə gözəl və həm də uzunömürlü bir təəssüratdır!.. Bir iqtibasda deyildi ki, "hər bir kukla öz nağılını söyləyir və hər kəs üçün bu nağıl özəldir". ♦

Samira Behbudqızı

seyrçi ilə sanki söhbətlaşır: əvvəl özünü təqdim edir, sonra isə tarixçesini danışır; məsələn, "Bulyon" qrupunun təmsilçisi Denis Qonobolinin "Aşiq tayarəcik" adlı papye-maşe üslubunda metal və tekstildən hazırlanmış mexaniki oyuncaq əsəri tamaşaçını kinematografik təxəyyülün qanadlarına alır – gözlərimiz önündə ya gerçək tayarəçi, ya da animasiya qəhrəmanı və onun qəlbina hakim kəsilən sevgilisi canlanır. Yaxud Baçana Xalvaşinin Bakı Marionetlər Teatrının "Leyli və Məcnun" tamaşası üçün hazırladığı "Marionetlər" bu ülvəi sevgi əhvalatının bəşəriyyətini, dünyəviliyini bir daha və həm də yeni bir nəfis baxış bucağından təqdimatı ilə yaddaşları təzələdi. Asmat Sagiridzenin "Azərbaycanlı qadın", "Bakıdan azərbaycanlı qadın", "Nuxadan olan udin qadın", "Dağıstanlı qadın", "Dağıstandan yəhudi qadın", "Kürd qadını", "Osetin qadın", "Çərkəz qadın", "Kabardin qadın", "Acar qadın", "Abxaz qadın", "Svanetidən olan qadın" və digər coğrafi məkanların qadın simalarını canlandıran silsiləsi isə ikiqat fərdi yaşaması ilə

seçilir: müəllif burda həm rəssam, həm də tədqiqatçı kimi çıxış edir və bu iki cəhətin biri o birinə uduzmur – müxtəlif xalqların, millətlərin təmsilçiləri olan bu qadın fiqurları estetik meyarlara uyğun gəldikləri qədər hər hansı tarixi məlumat vəsaiti kimi də dəyər kəsb edir.

Kuklalar və ya kompozisiyalar, hətta abstrakt fiqurlar o dərəcədə məzmunlu və canlı idilər ki, sanki öz aralarında da ünsiyyət qurmuşdular... Məsələn, Məryəm Svelidzenin "Uçuş"u ilə Pərviz Hüseynovun "Donmuş mələk" əsəri. Və ya Fərəh Əliyevanın "Nargila"si ilə Nana Okruaşvilinin "Gürcü knyazi", Şahin Əlibaylinin "Ədalət ilahəsi" ilə Ketİ Dzdiziqurinin "Balerina"si, Pərviz Hüseynovla İrina Qundorinanın "Daimi yoldaşlar"ı ilə Nana Kaulaşvilinin "Venesiyal qız"ı, Pərviz Hüseynovla İrina Qundorinanın "Aytutan"ı ilə Yelena Tsitlanadzenin "Yelpikli xanım"ı, Anara Salmanovanın "Mələk"i ilə Məryəm Svelidzenin "Qoca kişi"si...